

Berge (Birger), Folke, Harald, Erland, Amfast, Esbjörn, Ivar, Torbjörn, Hårek. Det är därför ingalunda omöjligt, att namnet Gisle kan av en ren tillfällighet ha levat kvar i Aspö, utan att man behöver förutsätta vare sig något stöd av runinskriften eller något släktsamband med inskriftens *Gislaug*. När inskriften sedan blev tydd och på 1700-talet väckte många lärda funderingar, är det däremot rimligt nog, om också på platsen uppstod en lokal tradition, som förband det ovanliga namnet Gisle med det snarlika namn, som man återfunnit i runorna.

Aspö kyrka.

I förteckningar över fornlämningar i Aspö socken omtalas flerstädes två runstenar i kyrkan (bl. a. i Indebetou, *Södermanlands minnen*, s. 199, och i *Sverige, geografisk-topografisk-statistisk beskrifning*, 4, s. 373). Den ena av de båda stenar som åsyftas är emellertid icke en runsten, utan ett fragment av en medeltida gravsten, som legat i sakristiedörren.

176. Kärnbo ödekyrka, Selebo hd.

Pl. 85, 213. Pl. 7: B 740.

Litteratur: B 740, L 2026; J. Peringskiöld, F 1 5: 2; R. Dybeck, Svenska runurkunder 1, s. 22, Runa (fol.) 2 (1874), s. 10; S. Bugge i ATS 5, s. 99 f. och i VHAA Handlingar 31: 3, s. 39 not; O. Hermelin, Selebo härads fornlämningar, s. 71, 131; Ad. Noreen, Altschwedische Grammatik (1904), s. 489.

Äldre avbildningar: Peringskiöld 1684 a. a. (och B 740); en renritning av P. själv i hs R 552, Upps. Univ. Bibl.; Hermelin a. a.; Brate 1896 (ATA).

Stenen låg enligt Peringskiöld (1684) »mitt i Kärnbo kyrkedörr». Säkerligen är det samma runsten, som åsyftas i *Ransakningarna* 1667—84, då det säges: »Uthi gamla kyrkiodörren finnes een Steen inlagdh påskrifwen, som berättas wara tagen widh dhen förstörde Äria Kyrkia.» Det är mycket sannolikt, att denna uppgift är riktig. Ärja kyrka, en dryg halvmil V om Kärnbo, låg vid slutet av 1600-talet i ruiner, och det är mycket rimligt, att runstenen vid något tillfälle fått följa med annat byggnadsmaterial från Ärja till Kärnbo, där den sedan fick tjänstgöra som trappsten vid kyrkodörren. Runstenens ursprungliga plats torde alltså böra sökas i trakten av Ärja.

Snart nog fick emellertid Kärnbo kyrka dela samma öde, som tidigare hade övergått Ärja. Runstenen kom då, någon gång under 1700-talet, att läggas som trappsten till ett boningshus i Mariefreds stad. På Richard Dybecks föranstaltande flyttades den 1854 till Gripsholms slottsplan, där den fick sin plats bredvid Sö 178 och antagligen fick en mera fredad tillvaro.¹ Sommaren 1896 fördes den till Statens Historiska Museum, där den nu förvaras (inv. 10173).

Rödaktig sandsten, av rektangulär form. Längd 1,03—0,98 m., bredd 0,75—0,71 m. Ytan är numera genom trampning starkt avnött och delvis blankslipad, men den har tydligen redan vid runornas inristande varit mycket väl jämnad. Även baksidan är jämförelsevis jämn och slät. Övre kantytan är rätlinjigt tillhuggen och mycket jämn; den nedre kanten är däremot icke tilljämnad. Hällen är betydligt tunnare vid övre kanten (8—6 cm.) än vid den nedre (12—10 cm.).

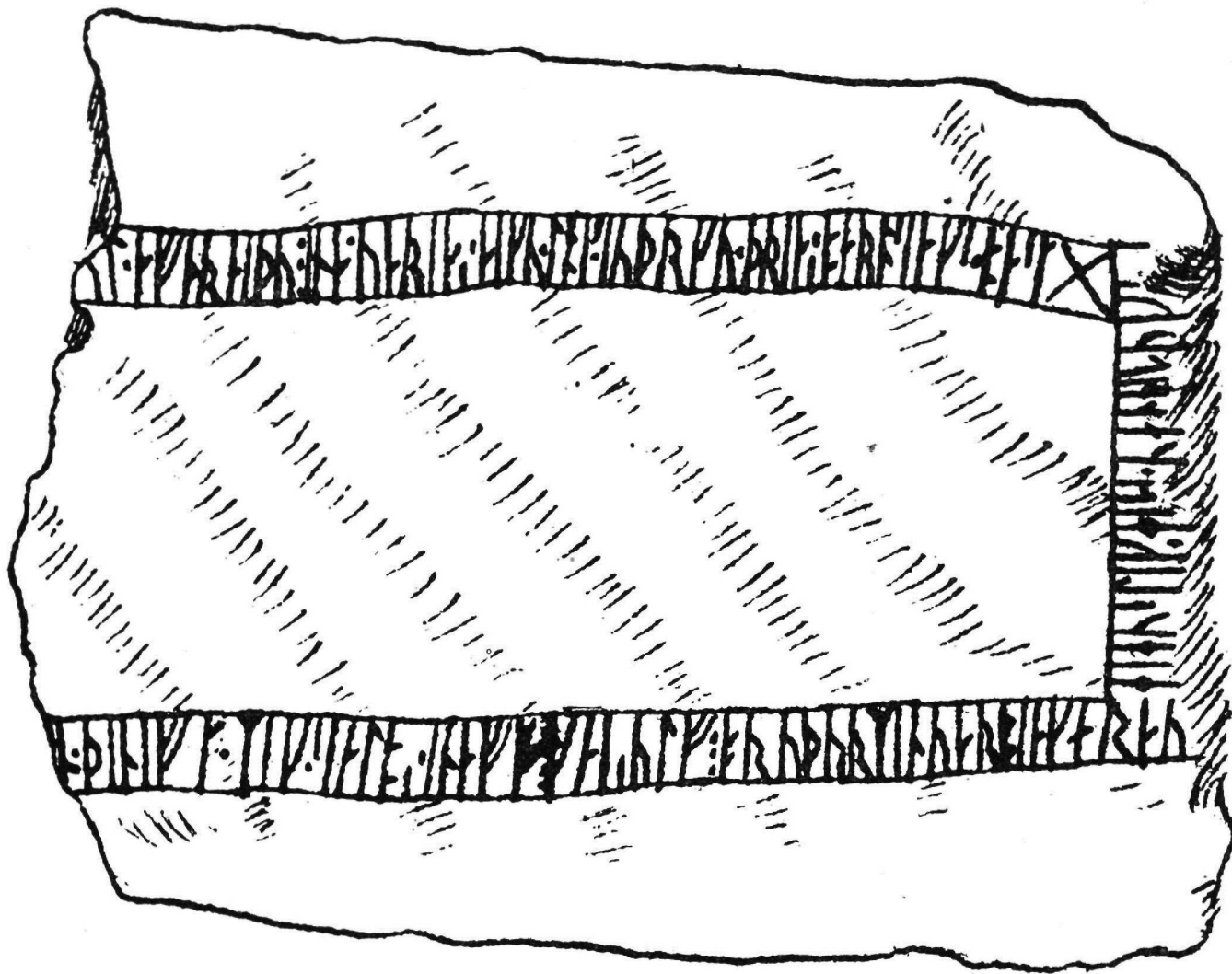
Stenen är i sitt nuvarande tillstånd allenast ett fragment. På v. sidan är ett stycke avslaget och förlorat. Kanten har redan på Peringskiölds teckning sitt nuvarande utseende. Hur stort det förlorade stycket har varit är omöjligt att nu avgöra. Sannolikt har stenen ursprungligen haft en tvärrad på v. sidan motsvarande den på h. sidan. Övre v. hörnet har blivit avslaget vid stenens förflyttning till Stockholm², och några runor i övre långgraden ha därvid blivit

¹ Enligt Hermelin stodo båda dessa stenar »på Rännarbanan bredvid Gripsholms slott»; på hans Pl. 19 synes Sö 176 lutad mot Sö 178, som är rest.

² Denna skada finnes ännu ej på Brates foto från 1896.

skadade. F. ö. har stenen genom trampning blivit mycket nött, under de tider då den låg som trappsten. Många runor äro därför mycket svårlästa, delvis helt utplånade.

Ornamentik saknas. Inskriften är, så långt den har blivit bevarad, fördelad på tre rader längs stenens kanter, den kortare tvärraden tätt utmed högra kanten, de båda längre långraderna på större avstånd från stenens övre och nedre ytterkanter. Raderna begränsas av enkla ramlinjer. Anmärkningsvärt är, att inskriftsraderna ej äro alldeles raka och ej gå alldeles parallellt med den övre raka kantytan. Avståndet från denna till den övre inskriftsraden är något större på vänstra sidan än på den högra. Också den nedre inskriftsraden är svagt bågböjd, så att avståndet till nederkanten är nära dubbelt så stort längst till h. som längst till v. Runorna i

Sö 176. Kärnbo ödekyrka.

Teckning av J. Peringskiöld 1684 (F 1 5: 2, s. 5). Förstoring $\frac{2}{1}$.

övre raden (å bilden pl. 85) stå med foten inåt stenen, i nedre raden utåt kanten; de båda långraderna skola sålunda läsas i samma riktning. I tvärraden stå runorna med foten utåt kanten. Tvärraden bildar en omedelbar fortsättning på nedre radens inskrift, och dessa båda rader skola uppenbarligen läsas före den övre långraden. Jag betecknar därför den nedre långraden som A, tvärraden på h. sidan som B och den övre långraden som C.

Inskriften har i allt väsentligt blivit riktigt läst av Peringskiöld, vilket är så mycket mera anmärkningsvärt, som han icke har kunnat tolka den. Hans teckning, som lyckligtvis är bevarad i original, är synnerligen värdefull, då ristningen på hans tid ännu ej varit fullt så utnött som nu. Liksom Peringskiölds teckningar i allmänhet är den tydligen mycket omsorgsfullt och korrekt utförd. Träsnittet i *Monumenta Sudermanniae* och i *Bautil* är vida sämre.

Med sina Rök-runor har inskriften länge trotsat alla försök till tolkning. Liljegren förtecknar den bland »obestämda eller svårläsliga» och anmärker, att meningen är svår att utleta.

Olof Hermelin, som, ehuru lekman, var en skarpsynt och kunnig man, säger på 1870-talet om inskriften, att den »tyckes vara oförståelig». Hans teckning har endast obetydligt värde för läsningen.

När Sophus Bugge år 1878 offentliggjorde sin tolkning av Rök-stenen, ägnade han uppmärksamhet även åt de besläktade inskrifter med samma runrad, som man dittills icke hade kunnat tyda. I Bugges första Rök-avhandling i *Antikvarisk tidskrift*, band 5, är alltså Kärnbo-stenen första gången läst och tolkad. Bugge hade själv undersökt stenen vid Gripsholm; dessutom byggde han på *Bautil*. Däremot kände han icke till Peringskiölds originalteckning.

Efter 1878 ha några bidrag till tolkningen givits av Ad. Noreen i *Altschwedische Grammatik* (1904). Men f. ö. har Kärnbo-stenen varit ganska förbisedd. Brate har efterlämnat ett fotografi av stenen från 1896 och en redogörelse för sin granskning. I sin läsning och tolkning följer han Bugge.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter äldre läsningar):

A: **n · pinaft · mik · sialbr · inaftkairulf · brupurmin : uarbiak · hraur**
 5 10 15 20 25 30 35 40 45

B: **hiñuslikr · hiā - - - anā - - -**
 5 10 15

C: **[u]! · af - raipu : i[nh]uariar · aikuloqmuprkupriar · barnsiaks · bas[t]**
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

A: . . . [stai]n þenna aft mik sialbr, en aft Gairulf, broður minn, varp iak hraur.

C: . . . en huæriar aiku langmøðrgu þriar barn siak, bæst.

A: »... själv denna sten efter mig. Och efter Gerulv, min broder, uppkastade jag ett gravröse.

C: . . . Och de tre stammödrarna (mor, mormor och mormors mor) ha vardera sex barn, de bästa.»

Till läsningen: A-raden är relativt tydlig; alla runor torde här vara säkert lästa. Av 1 **n** är nedre delen av hst borta. 8 **m** och 35 **m** ha i toppen av hst en trekantig fördjupning med basen vänd uppåt; i 8 **m** är fördjupningen dock helt förskjuten till h. sidan av hst. Fr. o. m. 20 **f** äro runorna starkt nötta, dock alla säkra. Även 49 **r** svagt skönjbart, men tämligen säkert, icke **r**. — Skiljetecknen äro i flera fall ovissa (efter 7 **t**, 16 **r**, 44 **k**). Efter 18 **n**, 21 **t**, 34 **r**, 41 **b** kan något skiljetecken ej säkert spåras.

Hela B-raden är mycket nött, särskilt nedre delen av runorna. Därtill har stenen säkerligen blivit skadad genom kantstötning. Av nedre ramlinjen synes ej ett spår. Fr. o. m. 9 **r** äro alla runor mer eller mindre osäkra. 1 **h**: övre delen tydlig, med rund fördjupning mitt på hst, säkert **h**. 2 **i**: någon bst kan ej spåras. 3 **n** är skadad på mitten; även **a** vore möjligt. 4 **u** är säkert, ehuru nedre delen är förstörd. 5—8 **slik** tydligt, 5 **s** är säkert skönjbar i hela sin längd och har aldrig nått ned till kantlinjen; staplarna på de omgivande runorna (4 **u**, 6—8 **lik**) sträcka sig avsevärt längre ned. 9 **r** kan ses vid gynnsam sidobelysning och kännas med fingern. 10, 11 **hi** äro tämligen säkra. 12 **a**: bst mycket svag, osäker. Av 13 och 14 kunna endast topparna av hst spåras. Avståndet dem emellan gör det sannolikt, att 13 varit **u** eller **r** (icke **l**). 15 **a** och 16 **n** tämligen säkra. 17 **a** (knappast **b**). Av 18 och 19 synas endast övre delarna av hst. Därefter ett tydligt sk, som sannolikt har slutat raden. — Efter 9 **r** och före 15 **a** tydliga sk. Däremot kan sådant icke spåras efter 4 **u**.

C-raden: 1 **u** enligt Peringskiöld; numera endast en obetydlig del av bst synlig. 2 **l** osäkert. 3 **a** och 4 **f**: bst skadade, men tämligen säkra. Runan 5 är skadad på mitten. Möjligen **a**

(Peringskiöld, Bugge, Brate); men avståndet till nästa runa **r** är så knappt, att det torde vara sannolikast, att C 5 varit **i** (jfr avståndet mellan 3 **a** och 4 **f** med avståndet mellan 5 **a** och 6 **r**). 6—11 **raipu**; **i** tydligt. 12 **n** och 13 **h** äro nu otydbara på grund av stenens skada; av bst i 12 **n** finnes dock en liten rest bevarad. Såväl Bugge som Brate ha utan någon antecknad tvekan läst **nh**; likaså Peringskiöld och Hermelin. 14—17 **uari** tydligt. 18 **a**: bst mycket nött. 19—21 **r·aiku** nött men säkert. 24 **i**, 25 **o** och 32 **u** mycket nötta; i 25 **o** kunna dock båda bst säkert spåras. Tämlichen tydliga äro 26—31 **kmuprk**. 33—37 **priar**: alla runorna nötta, men säkra. Det följande 38—46 **barnsiaks** är mycket nött; säkra äro dock åtminstone 38—40 **bar**, 44 **a** och 45 **k**. Mellan 40 **r** och 44 **a** synas spår av tre runor: av 41 **n** foten av hst och en rest av bst, 42 **s** tämligen tydligt, av 43 **i** endast övre delen. 47—49 **bas** är tämligen tydligt. Av 50 **t** endast hst. Därefter ett sk · och ett tvärs över hela ramen gående × som avslutar raden. — Efter 23 **u**, 26 **k**, 32 **u** har möjligen funnits skiljetecken, ehuru de nu skymta mycket svagt och osäkert. Tydliga sk efter 2 **i**, 10 **u**(:), 19 **r**, 37 **r** och 46 **s**.

Peringskiöld har följande avvikande läsningar: A 5 **i**, 45 **a**, 49 saknas; B 3 **h**, 14 **u**; efter 15—17 **ana** har Peringskiöld 5 runor **-apk-**. C 5 **a** (otydligt), 13 **a**, 24—28 **lok·iu**, 41 **o** (eller **n**·), 42—46 **siaks**, 50 **t**. Peringskiöld har sk även efter A 21 **f**, efter C 13 **a**, 23 **u**, 26 **k**, 32 **u** och 41 **n**(?). Sk efter A 28 **f** är :, liksom efter C 10 **u**. — Bugge läser: A 49 saknas; C 5 »snarere **a** end **n**»; 38—46 **barpakn**, 40—46 »meget utydelige», 46 »er, såvidt jeg kan se, **n**, icke **s**, skjønt jeg har været i tvil»; 47—50 **basi**, 50 **i** »er ikke sikker; den synes mig snarere **i** end **o**». Av B-raden meddelar icke Bugge sin läsning: »I tverlinjen kan jeg vistnok med sikkerhed læse flere runer; men navnlig mod slutningen er en del yderst utydelige eller endog næsten aldeles udslettede, så at jeg ikke kan tolke det hele». — Brate läser A 49 **r**, »otydlig men säker»; B 3 **n**, 9 **r** (»otydlig, kanske icke säker»), 10—19 **hia--anati**; C 1—2 [**i**]ia: (tydligen på grund av ett tryckfel i Bugges återgivande av C); 5 **a**; 24—26 **lok**; 38—50 **barpakn·basi** (liksom Bugge).

I stället för de tre sista orden läser alltså Bugge **barpakn·basi**, vilket han uppfattar som två personnamn *Barþegn* och *Bassi*. Hans tolkning är följande (i isländsk språkform): [A:] . . . *stein þenna ept mik siúlfr en ept Geirúlf bróður minn varp ek* [hreyr]; [C:] . . . *en hverjar eigu langmæðgur þriár Barþegn Bassi*. Han uppfattar det sista som en frågesats, möjligen styrd av ett föregående verb (med betydelsen 'berätta' l. dyl.), med *Barþegn* och *Bassi* som subjekt och *hverjar þriár langmæðgur* som objekt till *eigu*. Sålunda: »vilken mor, mormor och mormors mor Barþegn och Bassi ha».¹

Av B-raden är för litet bevarat, för att en säker tolkning skulle vara möjlig. Noreen transkriberar: *Hin nu's liggð hia* [mer], *han atti* . . ., och översätter: »Jener, der jetzt neben mir liegt, er hatte . . .» Då stenen blivit ristad av en man över sig själv, medan han ännu var i livet, är denna tolkning föga sannolik. Snarare kunde man i 10—12 **hia** förmoda adverbet *hiar* 'här'.

De första runorna i C-raden (C 1—10) utgöra tydligen slutet av en sats, varav början är förlorad. Noreen transkriberar: *avaræipu*, och översätter detta: »ahnfrau»; jfr isl. *eiða*, f. 'moder' (got. *aipei*, f., mht. *eide* 'moder'; fi. lånordet *äiti*) och *afar-*, partikel med förstärkande betydelse (got. *afar* 'efter, bakom').

Med : börjar tydligen en ny sats. Inskriftens *langmøðrgu*, f. pl., som icke är belagt på annat håll, är en feminin motsvarighet till isl. *langfeðgar*, m. pl. 'förfäder å fädernet i rätt uppstigande led' (jfr det likabetydande *langfeðr*, m. pl. och *langniðiar*, m. pl. 'efterkommande i flera led'). *Langmøðrgu þriar*, »de tre stammödrarna», måste alltså avse mor, mormor och mormors mor. Formen *møðrgu* är intressant, därför att den — såsom redan Bugge påpekat — ännu ej innehåller det ändelse-*r*, som analogiskt har tillagts i nom. och ack. pl. av de isl. och fsv. feminina *n*-stammarna (Ad. Noreen, *Aschw. Grammatik*, § 426: 3, Anm. 2; E. Wessén i *Festskrift til*

¹ På samma sätt översätter Noreen (»sowie welche mutter, grossmutter und urgrossmutter Barthagn [und] Bassi haben») och Brate.

Hjalmar Falk, 1927, s. 78 f.). Även med avseende på det bevarade *r*-et är runsv. *møðrgu* ålderdomligare än **mupku-** Sö 60, fsv. *møþgor* 'mor och dotter' (Schlyter, Söderwall), isl. *móðgur*, där *r* fallit i interkonsonantisk ställning (*Aschw. Grammatik*, § 320: 1), liksom i **mipkin** D I 105 Lingsberg, **mupkni** Sö 280, **müpkini** *møðgini* Öl 26, fsv. *møþgin*, isl. *móðgin*. Jfr **muprkin** DRm II, 3 Skivum (Jylland) och **faprkær** L 265 (D I 263; Brate, *Svenska runristare*, s. 10), ack. **feþrka** L 718 (D I 90; v. Friesen, *Upplands runstenar*, 1913, s. 39; Brate a. a., s. 42).

Ordet *bæst*, varmed C-raden slutar, måste vara en bestämning till *barn siæx*. Troligen har det haft någon utfyllnad, som funnits ristad på annan del av gravmonumentet. Så finna vi ordet brukat i åtskilliga runinskrifter: *bæst mæð aldum* 'bäst hos människorna, bäst i världen' å Salebysten, Västergötland (enligt Hugo Jungners tolkning, *Gudinnan Frigg och Als häräd*, 1922, s. 373), *und hifni bæstr* 'bäst under himmelen' Sö 136 Aspa, *bæstr bomanna* 'den bäste av bönder' DRm IV, 4 Krageholm, Skåne, *landmanna bæstr* 'den bäste av män i landet' Sö 338 Turinge, *bæstr i Kili* 'den bäste i Kilen' Sö 213 Nybble o. s. v.

Inskriftens **haur** motsvarar fsv. *rör*, n. 'stenrör, röse', isl. *hreyr* 'gravrör' (Yngl. 5, Hál. 7; namnet *Tryggvahreyr* Heimskringla [1893—1900], 1, s. 243⁸).¹ Det förekommer möjligen också på en annan sörmländsk runsten, Sö 47 (**raur**). Fsv. *stenrör* (Josua bok, Historia S. Olai) betecknar ett 'gravrör av sten'. I nysvenska dialekter förekommer *rör* särskilt om forntida gravrör: kisterör (hällkista), drakarör, jätterör, Bredarör (Kivik), Digerrör (Garde, Gottl.).

Namnet *Geirulfr* är annars icke belagt i de svenska källorna från vikingatiden. Det har sålunda i varje fall icke varit vanligt. Från medeltiden känner Lundgren ett enda fall (från Uppland). Från Norge och Island är *Geirulfr* däremot väl styrkt.

Bugge har framhållit det säregna i att den man, som har låtit göra minnesmärket, i inskriften talar i första personen. Annorlunda exempelvis Örby-stenen, Uppl. (L 292) *Vigmundr let haggva stæin at sik sialfan . . . Vigmundr ok Afrið hioggu mærki at kvikvan sik*, Jarlabankestenarna (L 644, 645 m. fl.) *Jarlabanki let ræisa stæina þessa at sik kvikvan . . .*, Norby-stenarna, Uppl. (L 718) *Guðfastr let haggva stæina tva yfti Est, sun senn, ok sialfan sik*. Detta uttrycksätt är det vanliga i 1000-talets runinskrifter. I urnordiska inskrifter nämner sig däremot ej sällan ristaren i första personen: *ek Hlewagastir . . .*, *ek Wiwar . . .* o. s. v. Alldeles utan exempel är detta ej under vikingatiden: *Alrikr ristik runar* (L 38), *Þorkell 'k rest sten þensi* (Ög 165).

Det är givetvis rätt vanskligt att av det bevarade fragmentet sluta sig till inskriftens mening och hällens ursprungliga form och utseende. Brotttytan t. v. tyder på att stenen en gång har knäckts för ett tryck, på grund av sin tunnhet i förhållande till längden, snarare än att den skulle ha formats till för att passa in exempelvis som tröskel i en dörröppning. Det är därför troligt, att brottet har skett i närheten av hällens ursprungliga mitt, i varje fall att ett relativt stort stycke fattas på v. sidan. Även inskriften talar i samma riktning. Nedre radens bevarade runor måste ha föregåtts av ett personnamn (sannolikt föregånget av pronomenet »jag»), en verbform »lät göra», »ristade» l. dyl., och ordet »sten», sammanlagt 20—25 runor. Dessa böra ha tagit ett utrymme av 40—50 cm., och hällens ursprungliga längd skulle då kunna beräknas till (minst) 150 cm. Av övre raden kan icke på samma sätt göras någon beräkning. Men dess innehåll tyder bestämt på att inskriften har varit mycket lång. Satsen »Och vardera av de tre långmödrarna ha sex barn» måste ha ingått i ett större sammanhang, där ristaren har redogjort för sin släkt. I annat fall blir den rätt meningslös. Att det genealogiska intresset hos vikingatidens nordbor var mycket stort, därom ha vi ju många vittnesbörd. En runsten vid Sandsjö i Småland (L 1240) har ristaren rest över sin far, farfar, farfars far, farfars farfar, farfars farfars far och farfars farfars farfar, alla namngivna. Också på Malsta-stenen i Hälsingland (L 1065) uppräknas sju släktled. Den versifierade delen av inskriften på Högby-stenen

¹ Ad. Noreen i *Xenia Lideniana* (1912), s. 3 f. Härtill verbet fno. *reyra*, fsv. *røra* 'begrava i stenröse'.

(Ög 81) börjar med orden: »Den gode bonden Gulle fick fem söner»; de uppräknas sedan vid namn. En av dem är morbroder till den man, som har låtit resa stenen. Inskriften på Kärnbo-stenen har sannolikt varit av liknande art, sålunda mycket lång. Detta måste emellertid förutsätta, att den häll, varav vi ha ett fragment bevarat, har varit en del av ett större monument, vari ha ingått flera ristningsytor.

Detta leder ovillkorligen tanken till en gravkista. Hällens form pekar mycket tydligt i samma riktning. Inskriften i de båda långraderna har varit avsedd att rättvänd läsas från en och samma sida. Det är därför högst sannolikt, att hällen har stått rest på den ojämna kantytan (nedanför A-raden), som sålunda har vilat på jorden. Det blir då alldeles naturligt, att hällen är tjockast nedtill och avtager uppåt i tjocklek. Den beräknade längden, minst 150 cm., passar för en sidohäll i en gravkista. Sundby-hällen (Sö 117) är 196 cm., Eskilstuna-kistans sidohällar (Sö 356) ha varit 200 cm. Det övre kantplanet är omsorgsfullt tillhugget; det har varit avsett att uppbära en lockhäll. Det är svårt att tänka sig, att stenen kunnat tjäna något annat ändamål än som del av en gravkista av sten.

Inskriften är den enda i Södermanland med Rök-runor. Också från Uppland är en enda inskrift känd med dessa runor, funnen inom den gamla borgen på Björkö (L 334). Avståndet mellan Ärja och Björkö är icke stort. Vi föras till samma miljö och till samma tid. De båda inskrifterna tillhöra en grupp, som i stort sett härrör från 800- och 900-talen, Birka-tid. **t**-runans utseende och det relativt ymniga bruket av ordskillnadstecken tyder — såsom von Friesen framhållit (*Runorna*, 1933, s. 155) — på att Kärnbo-inskriften hör till de yngre av sitt slag. Runorna stå tätt packade mellan enkla ramlinjer, och stenen saknar för övrigt alla spår av ornamentik. Detta är endast vad man har att vänta. Det var först ett stycke in på 1000-talet, som djurornamentiken blev utnyttjad i Mälardalens län för runstenarnas prydnad. — Ett ålderdomligt drag i språkformen är åtskillnaden mellan ursprungligt *b* och ursprungligt *f*: **sialbr**, men **-ulf**; det återfinnes i Rök-inskriften (**ualraubar**, **ualraubu**, men **-ulfar**, **tuulf**) men saknas fullständigt i 1000-talets inskrifter. För en tidig datering talar också bruket av **aft** (von Friesen, *Rökstenen*, 1920, s. 29), bevarandet av *hr* i **hraur** (*Altschwedische Grammatik*, § 312:1) och formen *langmøðrgu* (se ovan). Såväl runologiska som språkliga skäl hänvisa Kärnbo-inskriften till 900-talet. Den är den äldsta i Södermanland med 16-typig runrad.

Härmed stämmer också, att inskriften saknar alla spår av kristna drag. Att kasta upp stenrös över en död är ett utpräglat hedniskt begravningssätt. Det förekom visserligen, enligt de isländska källorna, även under kristen tid, men då med en föraktlig innebörd. Så begravdes endast trälar, ogärningsmän, gengångare, trollkarlar och fiender som man icke ville hedra. Enligt Grågås skulle fredlösas lik behandlas på detta sätt. Borgartings Kristenrätt bestämmer om vanskapta barn och missfoster, som man ej var skyldig att kristna och uppföda: »Ett sådant skall man föra till en ohelig plats och kasta stenrös över det (*reyra*), där varken människor eller husdjur gå förbi; det är den ondes oheliga plats.» Också under vikingatiden synes, åtminstone på västnordiskt område, röset ha varit en mindre hedrande grav än högen.¹ Men möjligen ha förhållandena i detta avseende varit skiftande i olika delar av Norden.

Men om inskriften sålunda är hednisk, så är det uppenbart, att ett gravmonument av detta slag, en gravkista byggd av sammanställda hällar, är efterbildning av kristna förebilder. Sådana känna vi ju till stort antal från 1000-talet, från Södermanland, Östergötland och Västergötland, måhända också från andra landskap. Det bäst bevarade exemplaret är Eskilstunakistan (Sö 356), som Sune Lindqvist har beskrivit och rekonstruerat. Kärnbo-hällen tycks vittna om att liknande gravkistor ha funnits under ett tidigare, förkristet tidsskede. Till tiden kommer den närmast de gotländska ornerade kalkhällar, som synas ha varit delar av gravkistor, om

¹ O. Almgren, *Vikingatidens gravskick* (i: *Nordiska studier*, 1904, s. 309 f.); Hj. Falk, *Begravelseterminologien i den oldnorsk-islandske litteratur* (i: *Festskrift til Professor Alf Torp*, 1913, s. 1 f.).

också byggda på ett något annat sätt.¹ Närmast kommer kanske den bekanta Tjängvide-stenen. Denna har en inskrift med samma slags runor som Kärnbo-stenen, en av de ytterst få gotländska med Rök-runor, och den erinrar i den språkliga formen slående om Kärnbo-stenen.

Måhända är det gravkistor av detta slag, som åsyftas med det i ett par runinskrifter belagda, men till sin innebörd dunkla ordet *likhus*; se ovan Sö 174 Aspö kyrka.

Tillsvidare är emellertid Kärnbo-stenen enastående i sitt slag på det svenska fastlandet. Det är inte omöjligt, att den med tiden kan få en bättre och fylligare belysning, genom sammanställning med andra fynd. När Eskilstuna-kistan kom i dagen, stod den tämligen isolerad och ensam i sitt slag. Sedan dess ha ett stort antal fynd gjorts på olika platser. Man kan åtminstone våga tro, att något liknande kan komma ske med dess föregångare, 900-talskistan, till belysning av det märkliga, men så bristfälligt kända skede i vår förhistoria, som man skulle kunna beteckna som Birka-tid eller, efter dess märkligaste minnesmärke, som Rökstenstid.

177. Kärnbo ödekyrka, Selebo hd.

Pl. 85.

Litteratur: D 8vo 19 (1, s. 21 f. och 2, s. 41); O. Hermelin, Selebo härads fornlemningar, s. 71, 135.

Avbildningar: Dybeck a. a., Hermelin a. a., Brate (ATA).

Runstenen, varav övre delen är avslagen, sitter inmurad i södra kyrkoväggen, inom vapenhuset straxt Ö om ingången från vapenhuset till kyrkan. Foten av stenen är dold under vapenhusets östra vägg.

Gråblå granit. Längd (den synliga delen) 1,58 m., bredd 0,65—0,70 m.

Ristningen är överallt fullt tydlig.

Inskrift:

ragna : let × raisa × stain × pina . . . × sun × kupbirnar × trenk × ufilan
 5 10 15 20 25 30 35 40 45

Ragna let raisa stein penna . . . sun Guðbiarnar, dræng . . .

»Ragna lät resa denna sten . . . Gudbjörns son, en . . . yngling.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början, ej heller vid dess slut. Tydligt stungna äro 3 g och 7 e; 37 e har ett kort streck tvärs över hst. Ostungna äro 26 k, 27 u, 30 och 42 i, sannolikt även 20 i. Bst i 22 a är osäker; möjligen finnas spår av den, tämligen lågt ned på hst. Runan 43 har en tydlig bst för l; nedanför denna är ett litet stycke av stenyttan bortslaget. Vänstra kanten av detta stycke liknar mellersta och nedre stapeln till ett r, men är ojämn. Det är tänkbart, att avflagringen har följt en huggen linje, bst till ett r, ehuru denna nu ej kan på någon punkt säkert konstateras. Runan 43 har sålunda sannolikt varit l; men även r, såsom alla föregående undersökare läst, är ej helt uteslutet. Övriga runor i ordet äro, om än kanske mattare än inskriften i övrigt, fullt tydliga. 42 i har ingen bst; däremot är bst i 44 a tydligt huggen.

Dybeck: **rakna, lit, pina, ufira**.² Hermelin: **rakna, lit, pena, uf(i)ra**. Brate: **ragna, let, pena, ufiran**.

40—45 **ufilan** är ett adjektiv i ack. sg. mask., attribut till *dræng*. Man måste förutsätta, att det har en berömmande innebörd; **trenk ufilan** är det eftermäle, som modern ger sin son. Det är

¹ Jfr F. Nordin, *Till frågan om de gottländska bildstenarnas utvecklingsformer* (i: *Studier tillägnade Oscar Montelius*, 1903, s. 142 f.).

² Senare, i ett tillägg (D 8vo 2, s. 41), anser Dybeck det möjligt att läsa **ufikan**, vilket han vill tolka som en form av *ofæigr*.